

Инсан мөһөбәтти һаггында поема

Шәир Чабир Нәврәзуи «Инсан мөһөбәти» поэмасының мәзмунуну икки-үч кәлимә илә до сөйләмәк олар. Ләкин бурада тојуан мәсәлә хәлән кәиш вә дәрһидәр. Шәир инсан тәдәйиш әсәс көтүрмәшәүәр вә бүтүн поема бәшү инсан онун дигит мәркәзәндә дурур. Поэмәдә тарих Фәкүдәтәсини дөкәниндән, онун әдәләтсиз, гәҗисәз гәрәриһәдән сөһөт кәтсә дә, әсәр бу чәрһинә ичәрисиндә гәлмәр, дикәр җардымчы һадисәләрдә, әһвәләтләрдә бирләшчә гол-будәг атыр-бәүјуәр вә кәишләшәр, Санкә гәҗисә сүҗәт рәсәлләрә үзәриндән чөх әҗиәр бир гәтәр өтүб кәшәр.

җәһәтән әүзәндә доған, поемаҗә кәтерилән мәнәләм, көзәл дөтәлләр вә дөһәләтәр шәиринә инсангә һаггындәкә мүнәкәшәләрдә илә бирләшәр, күчлү бир әмосиә җарәдмәр. Бурада дөкәм һадәфә чөвәрләмишдәр. һәҗәти дөтәлләр дә, мүнәкәшәләр дә, һәшәҗәтәр дә ачмәг бу һадәфә әтрафәндә фәрыланыр. Буиула әләгәдәр әләгәр поэманын әһәжә дә, ритми дә тәз-тәз дәҗишәр, кәһ һәзиә, кәһ көшүг, кәһ гәзәлди, кәһ дә дојушкәк бир руй әләр.

Поэмәдә драмәтик парчалар дә җөх дөһәлдәр. Буналар тәғәдүд кәсәләнмиш Јашары декамәлә гәришләшдәмҗә сәһнәләрдә, шәирин дөкәмә мүнәкәшәлә дөһәти сәтирләрдә һиссә әләнәр. һәттә мүнәкәшәләрин бәзән сә монолог тәҗрибә багышләр. Хусусилә Севастопәл дојушларинә һәсәр әдләнчә парчалар күчлүдәр. Шәир дөкәмә мүнәкәшәлә тархчш мөһб бурада, дојушлардә җәзмәдигиһсә көс тәрир вә дөҗир:

Җәзмәдәр һаггымын һагг сәҗилә о,
 Топун, пулөҗюгүк әдәсәңлә о.
 Ону тәҗәрәләр, мәрһиләр җәлмәр,
 Дәһидәдә богулан кәмҗләр җәзмәр.
 Җәзмә күлә дөһәж ичә кәһ,
 Шәһәр,
 Ән бәүҗк тархчш дөсә, җәрһиләр.
 Фәүмә итәһән верән әсәрләр.
 Дөкән, о китәбән әләмләрдиләр!
 Ч. Нәврәз тәғәддәлардә, психолоҗи мөментләрдән мүнәкәшәҗитәләтә истифәдә едир. Јашарын тәғәдүдүнү

1 Азәркәшәр, 1963, редактору Н. Тәлмәр.

кәсмәк һаггындакы әмрә сојутганлыгдә гол чөкән дөкән, әвдә әди бир ројәлиһи хәрәб әддүгүнү есиһәндә һәҗәчәһәләһи, әл-әҗгә дүшүр. Бу мүнәкәшәҗитәлән мүнәҗисә чөх мәнәһәдмәр, әдәһәни, фикрин ачылмаһсәндә шәирин әлиһдә көзәл бир вәсәтә әлүмәшүдәр. Дөкән итәһән вәхтә Јашардән Севастопәл дојушлариндән дәһимәсәһиһ төкәлиф етдикдә о, сусур, динә билмәр. Бу психолоҗи вәзәҗитә чөх тәбидиһәр, шәир бундан истифәдә едир. Јашарын атамәһин һәләк әддүгү Севастопәл дојушлариндән сөһөт әчмәр.

Тәләбәлик һәҗәтиһсә дөһәләләрин, аһәми һәҗәчәһәл мөкүбү, Јашарын кәһиһ кәлдиҗ чөһи һәҗәт толу, мүнәкәшә һәләрнин бәзән сәһнәләрдә; мөкүбәдәкә ушәгәләр, чәһәдән гәҗитмиһсә көр мөүәллим, «Санкә дәһимәдәкә гәришләшг мөзәрә-бүтүн буналар әһтирасла, тәби вә чәһли вәриәмишдәр. Мәнәләм, көзәл, дәрәк ричәтләр ичә вәгәләрлә бир-биринә бағләһән дәмир һәдгәләр кәһи һәһин дөһәләләри вә сәһнәләри бирләшдир.

Поэмәдә үч әсәс сүрәт вәрәдмәр. Мәркәздә дәһәһән вә мүнәҗк рәтә оһәһән Јашардмәр. Онун бүтүн мөһәбәт кәҗифәҗитәләрин ачмәгә чәлшән шәир онун кәһиһшән, бу күчүнү көс тәриршидәр. Јашар сөзү әһмә дөҗән, әһәҗәтә дөһәҗи вәчәһән бир кәһчәр. Ләкин о, поэманын һәр җәрһдә мүнәкәшәҗитәлән дөһәлдәр. Дөкәһәлә үзәүзә кәлгәндә Јашарын онә «чөһләрәкә бағриһә сөз җәзмәһән мәнә» кичи сәвәләрдә чәһәб вәрмәсә гәрибәт-биндир, бу, сүрәтә һеч нә оһәдә еләмәр, һәттә о сәләр тәвәләкәриһгәдә, сәдәлиһкән чөх үзәгдәр. Дөкәһи ичә гәҗисәз, сојутганлы, инсан тәләҗинә хор баһән бир әдәмдмәр. О, Јашарын атамәһин гәра кәһҗинә шүбһә илә җәһишмәр, өзүнү диләмәк ичәһишәр, һәҗәти илә мәрәғләһишмәр. Мәнә бу чәһәт шәирә гәзәбләндирәр, о, дөкәһи кәһи әдәмләрә һәзәрә дөтүрәг җәзмәр:

Бүтүн инсангәлә дүшмән сәҗирәм
 Инсан тәләҗинә хор баһәләрдә,
 Учүнү сүрәт Јашарын атамә Ју-
 гәрдмәр. Онун һаггында кәиш дәһи-

шәлиһмәр. О, тәкчә Севастопәл дојушлариндә көс тәрирләр, Вугәр һаггында әз дә оһсә төсәвәр җәрәһишәр. Бу сүрәтләрдәкә мүнәҗән әһф чәһәтләр поэманын күчлү ричәтләри, әмосиәһсә, шәриҗәти, поетик фикирләри ичәрисиндә о, гәдәр дә һәзәрә чәрһмәр, үнүдүлүр.

Инсан һаггында, онун бәүҗкүлү, тәһзиләҗи, һәҗиһиләҗи һаггында поэмәдә күчлү парчалар чөхдүр. Чабир Нәврәз инсанә бәсләдиҗ бәүҗк мәнәһәбәттин һәрәрәтлә, әһтирасла вәрир. Бу мәнәһәбәт Јашарә бәсләдиҗ мүнәсәбәтнәдә бүтүн парләһиһи илә көрүнүр, О, шәһрәтәрәсәт, җәлгәт, хәддиһ, гәҗисәз, лөгә, төкәб-бүрлү инсанләрә дәрән, кәһкәһи, нифәрәт бәсләдәр. Олар ки, онлары бирчә-бирчә тәһиб бизән чәһиһәтдән дәрҗмәк ичәһишәр. Нәһиһ, тәһиһ инсанләр, кәҗирхәһ дүҗәдүләр мисрәләр әрәс-индән бәһ гәлдмәр, үрәкәрә җол тәһиһәр.

Әсәриһ гөһрәһиһә Јашар институту тарк етмәр, мәнә мәрд, фәдәләк, гәҗиһкәш инсанларын көмәҗи, мәнәһәбәт сәҗисәндә тәһсәһи бәһлә нурур, Буна охучу дә сөһишәр. Ләкин шәир о ләгәдә, гәҗисәз дөкәмә үнүдүр, җәнә чөшүр вә гәлдиниһи ән көзәл, һәҗиһ әрәуәләриһиһ ифәдә едир:

«Кәһиһ, гәҗиһ илә кәзәк әләһи,
 Әһәк җәрһәләрә сәһиһиндә биз.
 Дурат кәчә-күһдүз бир әсқәр кәһиһ
 Инсан тәләҗиниһи кәһиһиһә биз!
 Поэманын сү кәһиһ-әһиһчә, оһәҗә, мүнәҗилә дилә мусәсәлә сәһиләр. Бу дилән рәзәһиһгә, кәзәлдиҗи көс тәрир ки, шәир әсәрини үрәкәл, һәрәртәлә-җәзмәһиһгә вә бурада сојуҗ мисрә тәһиһәк чәтиһдәр. Ләкин бәзән мисрәләр фикир вә мәнәчә һөгәһәнлә чыһмишдәр. Мәсәлән:

Тарих әлмәдәһиһи шәһәҗ дөһәһи,
 Тарихи биләһдәр дәһи дөһиһи?
 Фикри, илә рәзәһиһәг оларми?
 Дөкәһлә Јашарын әрәсидә кәдән мүнәкәһидә дә сүһи көрүнчә парчалар вәрәдмәр.

«Инсан мәнәһәбәти» поэмасынә охуҗу гуртәрәдгән сонра, хырдә, һөгәһәләриһә бәһмәҗәргә, охучу бә әсәрдән хош бир һиссәлә әрүлүр.
 Тоғир МӘһМҮД.